

K R O N I K A

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej *Earth as a Human-Environmental System: Challenges and Dynamics* (EarthHES2024), Kraków 6–8 maja 2024 r.

Rok 2024 to dla Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego rok jubileuszowy z racji 175. rocznicy jego utworzenia. Z tej okazji podjęte zostały liczne działania mające na celu zarówno oddanie hołdu założycielom Instytutu i wszystkim osobom, które przyczyniły się do jego rozwoju i funkcjonowania, jak i rozwijanie współpracy naukowej z innymi ośrodkami badawczymi i promowanie badań geograficznych oraz umacnianie pozycji geografii w świadomości szerokich kręgów społecznych. Jednym z elementów obchodów jubileuszu Instytutu była międzynarodowa konferencja naukowa pt. *Earth as a Human-Environmental System: Challenges and Dynamics*, która odbyła się w Krakowie, w obecnej siedzibie Instytutu na Kampusie 600-lecia Odnowienia UJ, w dniach 6–9 maja 2024 r. Konferencja została objęta honorowym patronatem Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr. hab. Jacka Popiela oraz patronatem Polskiego Towarzystwa Geograficznego, a partnerem konferencji była Komisja ds. Turyzmu, Wypoczynku i Zmiany Globalnej Międzynarodowej Unii Geograficznej. Komitet Honorowy konferencji zaszczylicili swoim udziałem: dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ, przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Geograficznego, prof. dr hab. Marek Degórski, przewodniczący Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk oraz prof. dr hab. Maciej Jędrusik, przewodniczący Konferencji Kierowników Jednostek Geograficznych. Obrady odbywały się w języku angielskim i wzięło w nich udział około 120 osób z 14 krajów (*Conference... 2024*).

Pierwsze dwa dni konferencji poświęcone zostały obradom i prezentacjom dotyczącym pięciu wybranych nurtów badawczych współczesnej geografii:

1. *Urban ecosystem: Services and conflicts* („Ekosystem miejski: usługi i konflikty”),
2. *Soils in the Anthropocene: Hazards, challenges and opportunities* („Gleby w antropocenie: zagrożenia, wyzwania i szanse”),
3. *Dynamic land use changes: opportunity for rewilding?* („Dynamiczne zmiany użytkowania ziemi: szansa dla powrotu dzikiej przyrody?”),
4. *Climate change: Detection and impacts* („Zmiana klimatu: detekcja i skutki”),
5. *Tourism (Re)configured: Geographical Thinking in Tourism Studies* („Turystyka zrekonfigurowana: myślenie geograficzne w badaniach z zakresu turystyki”).

Tematyka sesji konferencji dowiązywała do aktywności realizowanych w Instytucie w ramach międzynarodowego projektu HES-GEO *Building excellen-*

ce in research of human–environmental systems with geospatial and Earth observation technologies („Budowanie doskonałości w badaniach systemów człowiek–środowisko z wykorzystaniem technik geoprzestrzennych i obserwacji Ziemi”) w ramach programu Unii Europejskiej *Horyzont 2020 dla badań i innowacji*. Po zakończeniu projektu na Wydziale Geografii i Geologii UJ zostało utworzone Centrum Badań Systemów Człowiek–Środowisko, które kontynuuje misję zawartą w tytule projektu (Centrum... 2024).

W dniu 6 maja, po otwarciu konferencji, odbyły się dwie sesje plenarne, w trakcie których uczestnicy wysłuchali pięciu przeglądowych referatów stanowiących nakreślenie tematyki i wprowadzenie do opisanych sesji. Każdy z referatów z jednej strony prezentował aktualny stan badań w danym zakresie, a z drugiej – perspektywy badawcze na przyszłość. Referaty wygłosili zaproszeni prelegenci będący wybitnymi specjalistami w tematyce poszczególnych sesji:

- prof. Dagmar Haase (Helmholtz Centre for Environmental Research w Lipsku oraz Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, Niemcy) zajmuje się modelowaniem zmian użytkowania ziemi w miastach oraz dynamiką systemów miejskich, a także analizami ilościowymi usług ekosystemowych i funkcji krajobrazu przy wykorzystaniu metod statystycznych i danych teledetekcyjnych;
- dr Estela Nadal-Romero (The Pyrenean Ecology Institute of the Spanish National Research Council, IPE-CSIC w Saragossie, Hiszpania) łączy w swoich pracach interdyscyplinarną wiedzę z zakresu geomorfologii, hydrologii, klimatologii, gleboznawstwa i ekologii, badając góry obszaru śródziemnomorskiego, a także wpływ zmian użytkowania ziemi i porzucania ziemi na właściwości gleby i dynamikę obiegu węgla;
- prof. Jens-Christian Svenning (Uniwersytet w Aarhus, Dania) jest makroekologiem i biogeografem, a jego prace koncentrują się na procesach kształtujących bioróżnorodność i wpływ na nią zmiany klimatu, bada także interakcje między człowiekiem i środowiskiem przyrodniczym w przeszłości i obecnie; w studiach z zakresu zrównoważonego rozwoju, usług ekosystemowych i powrotu dzięki przyrodzie na tereny wcześniej zajmowane wykorzystuje metody modelowania z zastosowaniem danych teledetekcyjnych;
- prof. Stefan Brönnimann (Uniwersytet Berneński, Szwajcaria) jest ekspertem z zakresu rekonstrukcji pogody i klimatu w minionych stuleciach, a w swoich pracach wykorzystuje dane pomiarowe, dane pośrednie i modele klimatyczne; bada wielkoskalową zmienność i dynamikę klimatu, w szczególności zmienność cyrkulacji atmosferycznej, a także wpływ erupcji wulkanicznych na klimat; jest m.in. głównym autorem drugiego rozdziału w pierwszym tomie 5. Raportu IPCC;
- prof. Chiara Rabbiosi (Uniwersytet Padewski, Włochy) zajmuje się społecznymi i przestrzennymi wymiarami zagadnień dotyczących funkcjonowania miast i kultury konsumpcji, w szczególności w kontekście geografii turystyki,

dziedzictwa kulturowego i nadawania marki komercyjnej miejscom; wykorzystuje w swoich interdyscyplinarnych studiach metody jakościowe i badania uczestniczące.

Drugą część pierwszego dnia obrad i cały drugi dzień (6–7 maja) wypełniło pięć równoległych sesji tematycznych, wspomnianych powyżej, a opisanych poniżej (Book... 2024) (fot. 1).

Pierwsza sesja o tytule *Urban ecosystem: Services and conflicts* koncentrowała się wokół zagadnień związanych z funkcjonowaniem obszarów zurbanizowanych i była podzielona na cztery części. Pierwsza część, *Changes in urban ecosystems*, dotyczyła przemian ekosystemów miejskich i planowania miast w czasach ich adaptacji do zmiany klimatu. Poruszano aspekty metodyczne: analizy systemów miejskich, wskazania do planowania miast zielonych według metody 3-30-3000, aspekty praktyczne, m.in. planowanie przestrzeni dla grup wrażliwych w obsza-

Fot. 1. Obrady w trakcie sesji tematycznej w budynku Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ na Kampusie 600-lecia Odnowienia UJ
Autor: Bartosz Załuski.

rach miejskiej wyspy ciepła oraz projektowanie procesu transformacji energetycznej na przykładzie nieukończonyj elektrowni jądrowej w Żarnowcu. W części drugiej sesji pt. *Green urban areas: services and conflicts* dyskutowano nad wyzwaniami związanymi z funkcjonowaniem terenów zieleni miejskiej. W jej ra-

mach zaprezentowano wyniki raportu Obserwatorium Polityki Miejskiej IRMiR pt. *Zieleń w centrach polskich miast. Stan, funkcje i wyzwania*, a także wyniki badań dwóch zespołów działających w ramach projektu HES-GEO. Opracowania pierwszego zespołu dotyczyły zaangażowania społeczności lokalnych w ochronę zieleni miejskiej i konfliktów przestrzennych na przykładzie studiów przypadku z Krakowa i Rzeszowa, zaś analizy drugiego zespołu dotyczyły kulturowych usług ekosystemowych świadczonych przez obszary zielone w miastach. Ponadto omawiano czynniki wpływające na postrzeganie konfliktów w obrębie systemów społeczno-ekologicznych na miejskich obszarach chronionych. Podczas trzeciej części sesji pt. *Green transformation. Just plants or more?* poruszano zagadnienia związane ze zrównoważonym rozwojem miast, w tym rozwój cyrkularny, powojenną zieloną odbudowę oraz wdrażanie elektromobilności w transporcie publicznym. Debatowano także nad zarządzaniem przestrzenią miejską z wykorzystaniem koncepcji usług ekosystemowych oraz zastosowaniem grywalizacji. Czwarta część sesji pt. *Conflicts, participation, research. Urban ecosystems* skupiała się na degradacji terenów zielonej i niebieskiej infrastruktury miejskiej, zwiększaniu powierzchni obszarów zabetonowanych, a także konfliktach związanych z planowaniem przestrzennym. Nie zabrakło również dyskusji na temat dostępu do danych, bez którego nie jest możliwe prowadzenie rzetelnych badań, m.in. skoncentrowanych na tematyce zieleni miejskiej.

W trakcie drugiej sesji pt. *Soils in the Anthropocene: Hazards challenges and opportunities* przedstawiono najnowsze wyniki badań dotyczące dynamiki i procesów kształtujących obieg węgla w glebach oraz ich degradacji, a także rosnącego znaczenia makroplastiku w środowisku. Zaprezentowane prace z jednej strony wskazywały na istotną rolę gleb w magazynowaniu węgla atmosferycznego (a tym samym potencjalnego łagodzenia skutków zmiany klimatu), a z drugiej strony przedstawiały ich zagrożenia, zwłaszcza w kontekście zachodzących zmian użytkowania ziemi, będących efektem działalności człowieka i zmiany klimatu. Podkreślono, że infrastruktura narciarska wpływa na procesy erozyjne oraz przemiany gleb na obszarach zurbanizowanych, a ponadto dostaje się do nich makroplastik transportowany w korytach rzek, który ulega fragmentacji. Istotnym omawianym aspektem badań były postępy metodyczne i wykorzystanie modeli do oceny degradacji pokrywy glebowej. Perspektywy badawcze, które wyłoniły się w trakcie sesji, odnoszą się przede wszystkim do potrzeby dalszych badań w zakresie precyzyjnego określenia wpływu zmian użytkowania ziemi na procesy erozyjne oraz dynamikę i obieg węgla w glebach. Na podkreślenie zasługuje fakt, że obecne badania w omawianym zakresie stanowią ważny wkład w kształtowanie polityki Unii Europejskiej (UE) opartej na solidnych podstawach merytorycznych. Obecnie jedną z pięciu głównych misji UE (tzw. *EU Mission*) w programie badań i innowacji Horyzont Europa na lata 2021–2027 jest *A Soil Deal for Europe*.

Misja Gleba (*Soil Mission*) wspiera Europejski Zielony Ład i jest sztandarową inicjatywą długoterminowej wizji rozwoju obszarów wiejskich UE.

Trzecia sesja pt. *Dynamic land use changes: opportunity for rewilding?* była podzielona na cztery części, jedną wprowadzającą i trzy tematyczne (*Rewilding in Central Europe, Land cover remote sensing, Land use and land cover: Case studies*). Sesję otworzył referat prof. Antona van Rompaeya z Katolickiego Uniwersytetu w Leuven, w którym nakreślił potencjalne zależności między procesami demograficznymi a zmianami użytkowania ziemi. Mimo różnorodności tematyki kolejnych referatów prezentowanych w sesji, wystąpienie to stanowiło dla nich uniwersalne tło. Model zaproponowany przez prof. van Rompaeya pozwolił bowiem na szersze spojrzenie na tematy potencjalnie odległe, takie jak powrót wilków na tereny cechujące się wysoką gęstością zaludnienia, renaturalizacja Spitsbergenu, wpływ przekształceń obszarów wokół miast na ich dostosowanie do zmiany klimatu, na zasoby wodne i zmiany zagrożenia powodzią czy też porzucanie ziemi. Istotnym wątkiem sesji były techniki teledetekcyjne, które pozwalają na precyzyjne uchwycenie procesów zachodzących w środowisku współcześnie i w przeszłości, między innymi poprzez analizę gęstych i względnie długich, homogenicznych serii czasowych zdjęć satelitarnych, dających zupełnie nowe, niedostępne wcześniej możliwości. Wnioski płynące z sesji wskazywały na liczne potencjalne korzyści dla bioróżnorodności, związane ze skalą obserwowanych współcześnie zmian użytkowania ziemi. Kluczowym aspektem wydaje się jednak uwzględnienie w badaniach potrzeb i wyzwań społecznych, gdyż z jednej strony to one najczęściej stoją za zmianą w sposobie użytkowania ziemi, a z drugiej strony inicjują dalsze procesy przyrodnicze, takie jak poszerzenie siedlisk nowych gatunków zwierząt czy zmiany w obiegu wody. Bez zrozumienia uwarunkowań sprzyjających i zagrażających bioróżnorodności, a w szczególności bez szerokiej akceptacji społecznej, osiągnięcie potencjalnych korzyści może nie być możliwe.

Czwarta sesja pt. *Climate change: detection and impacts* była podzielona na cztery części. Dwie z nich objęły zagadnienia zmienności klimatu (*Climate variability*), kolejne poświęcone były klimatowi obszarów zurbanizowanych (*Urban climate*) oraz oddziaływaniom zmiany klimatu na środowisko i człowieka (*Climate change impacts, adaptation and mitigation*). W pierwszych dwu częściach zaprezentowano wyniki dla różnych regionów Europy. Zespół autorów ze Słowacji przedstawił zagadnienie zmiany klimatu na obszarze tego kraju w okresie ponad 200 lat. W związku z obserwowanym oraz przewidywanym wzrostem temperatury powietrza stwierdzono znaczące przesunięcie się regionów klimatycznych według znanej klasyfikacji Köppena-Geigera. W kolejnych wystąpieniach ukazano zmienność dni z różnym charakterem opadów w Arktyce Atlantyckiej w okresie ostatnich 40 lat (1979–2023), ocenę częstości występowania fal ciepła i susz w Polsce w okresie ostatnich 60 lat (dodatknie trendy ich występowania, uwarunkowania cyrkulacyjne oraz długość zalegania pokrywy śnieżnej), przegląd istniejących klasyfikacji ty-

pów cyrkulacji dla Europy Środkowej (wady i zalety zastosowanych podejść metodycznych) oraz różne zjawiska meteorologiczne, których wartości można zaklasyfikować jako ekstremalne. Autorzy z Czech przedstawili ciekawą, uniwersalną metodę oceny ekstremalnych warunków pogodowych. Dwie inne prezentacje dotyczyły warunków wilgotnościowych: metodycznych aspektów oceny dni parnych jako elementu zmieniających się warunków klimatycznych oraz oceny dobowych zmian temperatury powietrza na tle występowania określonych mas powietrza. W ramach sesji poświęconej klimatowi obszarów zurbanizowanych ogłoszono referaty na temat dni upalnych, oddziaływania rodzaju formy terenu na miejską wyspę ciepła, oceny wpływu drzew na kształtowanie warunków klimatycznych i roli klimatologów w planowaniu przestrzennym i tworzeniu koncepcji smart city. Referaty w ostatniej części dotyczyły odporności górskich ekosystemów leśnych na różne czynniki naturalne (w tym klimatyczne), społeczno-ekonomiczne oraz instytucjonalne. Pokazano szerokie wykorzystanie danych satelitarnych i standardowych. Omówiono teoretyczne i praktyczne zasady zarządzania środowiskiem przyrodniczym uwzględniające adaptację do zmiany klimatu.

Podczas piątej sesji pt. *Tourism (Re)configured: Geographical Thinking in Tourism Studies* zaprezentowano wyniki badań z różnych części świata. Zaangażowanie rdzennych mieszkańców Ekwadoru – Huaorani – w działalność turystyczną jest alternatywnym źródłem dochodu w stosunku do przemysłu wydobywczego. Podkreślono istotny wpływ turystyki na zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu. Turystyka ma także istotny wpływ na rozwój gospodarczy regionów poprzez wykorzystanie tradycyjnych świąt, festiwali czy lokalnych wydarzeń, czego dowodzi wpływ lokalnej organizacji turystycznej na odrodzenie tradycyjnego święta obchodzonego w prowincji Shanxi w Chinach. Zagrożeniem jest jednak komercjalizacja lokalnej kultury i przedstawienie jej w sposób niezgodny z rzeczywistą tradycją. Zaproponowano koncepcję badań wpływu różnych niepożądanych elementów w krajobrazie na zachowania przestrzenne turystów. Kolejne prezentacje przyniosły nowe, istotne informacje na temat różnych aspektów potencjału turystycznego i rozwoju turystyki. Analiza porównawcza dwóch polskich ogrodów zoologicznych: ZOO Wrocław oraz Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego pokazała, że istnieją możliwości dalszego zwiększenia ich potencjału turystycznego poprzez rozwój dodatkowych atrakcji, poprawę dostępności transportowej czy rozbudowę infrastruktury towarzyszącej. Badanie doświadczeń osób odwiedzających polskie parki narodowe z naciskiem na komponenty sensoryczne, afektywne, poznawcze, behawioralne i relacyjne może pomóc promować odpowiedzialne zachowania ekologiczne w tych wrażliwych środowiskach. Dynamiczny rozwój tzw. turystyki przygodowej, szczególnie turystyki myśliwskiej oraz wspinaczki *via ferrata*, ma miejsce na Słowacji. Zmiany społeczno-kulturowe w Polsce mają znaczący wpływ na preferencje i zachowania związane z turystyką religijną, czego dowodzą badania związków między komponentami religijności: wiarą,

przynależnością i zachowaniem a uczestnictwem w turystyce religijnej i duchowej wśród młodych dorosłych. Sugestie odnośnie do przyszłych badań skupiają się na badaniach porównawczych przeprowadzanych w różnych kontekstach kulturowych, które mogłyby dostarczyć cennych informacji na temat najlepszych praktyk i strategii zarządzania turystyką zrównoważoną poprzez analizę potencjału turystycznego, doświadczeń odwiedzających oraz rozwoju turystyki przygodowej w różnych regionach. Badania longitudinalne dotyczące turystyki religijnej, śledzące zmiany w komponentach religijności oraz uczestnictwie w turystyce w czasie mogłyby zaoferować głębsze zrozumienie ewoluujących trendów i preferencji w różnych grupach demograficznych. Ponadto warto rozważyć innowacyjne postępowania metodologiczne, takie jak zaawansowane techniki analizy przestrzennej i technologie immersyjne, aby lepiej zrozumieć zachowania, doświadczenia i preferencje odwiedzających w różnych kontekstach turystycznych. Na koniec badania koncentrujące się na integracji zasad zrównoważonego rozwoju i działań na rzecz ochrony środowiska w ramach rozwoju turystyki przygodowej oraz zarządzania turystyką religijną mogłyby znacząco przyczynić się do zachowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego, jednocześnie promując odpowiedzialne praktyki turystyczne.

Trzeciego dnia konferencji, 8 maja 2024 r., w Auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się uroczysta sesja jubileuszowa pt. *175 lat badań geograficznych w Krakowie*. Wybór miejsca nie był przypadkowy. Sąsiedni budynek Collegium Kołłątaja był w latach 1849–1900 pierwszą siedzibą Instytutu, co nadało miejscu organizacji sesji jubileuszowej dodatkowego aspektu powrotu do początków historii Instytutu. Sesję prowadziła dr hab. Anita Bokwa, prof. UJ, dyrektor Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Sesję zaszczycił swoją obecnością prof. dr hab. Jarosław Górniak, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. rozwoju, który dokonał jej otwarcia i przywitał zgromadzonych. Podkreślił, że katedra geografii utworzona w 1849 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim była druga w Europie po berlińskiej. Przywołał główne dokonania pierwszych badaczy i życzył społeczności Instytutu dalszych sukcesów. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Marek Drewnik, dziekan Wydziału Geografii i Geologii UJ, który także przywitał zgromadzonych i podkreślił znaczenie utworzenia katedry geografii przez Wincentego Pola na UJ dla rozwoju geografii najpierw na ziemiach polskich, w czasie zaborów, a następnie w odrodzonej Polsce. Z kolei wystąpił dr hab. Tomasz Wites, prof. UW, wiceprzewodniczący Polskiego Towarzystwa Geograficznego, który odczytał list gratulacyjny od Zarządu Głównego PTG dla społeczności Instytutu. Prowadząca sesję odczytała listy gratulacyjne, jakie nadeszły z okazji jubileuszu Instytutu od Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i z Instytutu Nauk Geologicznych UJ.

Wśród uczestników sesji, oprócz uczestników konferencji, byli zaproszeni goście specjalni: dr hab. Patrycja Wójcik-Taboń, prof. UJ, prodziekan Wydziału Geografii i Geologii, emerytowani pracownicy IGiGP UJ, Wiktor Kowalczyk – kustosz Muzeum Dworek Wincentego Pola w Lublinie, dr Tomasz Trafas – były konsul RP w Szkocji, Keith Burns – inicjator fundacji Mapa Scotland Group, mgr Jerzy Zelech – jeden z twórców Wielkiej Mapy Szkocji oraz członkowie rodzin nieżyjących twórców Mapy, pracowników IGiGP UJ: Maria Trafas, wdowa po prof. Kazimierzu Trafasie i synowie mgr. Romana Wolnika – Marek i Jerzy Wolnikowie.

Sesję rozpoczęła prezentacja pt. *175 years of the Institute of Geography and Spatial Management of the Jagiellonian University* („175 lat Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego”), którą przedstawił dr Jakub Taczanowski. Był to wyraz wdzięczności dzisiejszej społeczności Instytutu dla wszystkich poprzedników, którzy często w bardzo trudnych, a nawet dramatycznych okolicznościach niezłomie pracowali na rzecz polskiej geografii. W pierwszej części referatu przedstawiono dzieje geografii krakowskiej od czasów pierwszych badań w okresie średniowiecza przez renesansowy rozkwit, kiedy Akademia Krakowska była jednym z ważniejszych ośrodków badań geograficznych w Europie, po czasy oświecenia. Druga część wystąpienia poświęcona została założonej w 1849 r. przez Wincentego Pola pierwszej na ziemiach polskich, a drugiej w Europie katedrze geografii, która mimo wielu trudności, a nawet przejściowej likwidacji funkcjonuje do dzisiaj, obecnie jako Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej. Prelegent omówił główne nurty badawcze i najważniejsze, często innowacyjne, działania z zakresu dydaktyki podejmowane w przeciągu minionych 175 lat, przybliżając postacie najwybitniejszych uczonych, którzy wnieśli największy wkład do rozwoju krakowskiej geografii. Referat zakończył się nakreśleniem obecnej sytuacji IGiGP UJ, który cały czas rozwija swoją działalność naukową i dydaktyczną, od prawie dwóch dekad już w nowej siedzibie na terenie III Kampusu UJ na Ruczaju.

Kolejna prezentacja pt. *Wincenty Pol: The poet who loved geography* („Wincenty Pol: poeta, który kochał geografę”) została przygotowana przez Anitę Bokwę oraz Wiktora Kowalczyka i zaprezentowana przez prowadzącą sesję. Przybliżyła ona słuchaczom zarówno podstawowe, jak i mniej znane fakty z życia założyciela Instytutu. Szczególnie podkreślono pobudki patriotyczne, jakimi kierował się Wincenty Pol w swoich badaniach i opracowaniach, a także wielki hart ducha, który pozwolił mu przetrwać wiele trudnych momentów związanych z represjami władz austriackich oraz z osobistymi problemami natury materialnej.

Trzecia prezentacja pt. *The map of Scotland: Creative cartography yesterday and tomorrow* („Mapa Szkocji: kreatywna kartografia wczoraj i jutro”) składała się z wypowiedzi dr hab. Małgorzaty Luc, prof. UJ, Keitha Burnsa i dr. Tomasza Trafasa. Każdy z prelegentów przybliżył inny aspekt projektu *Wielka Polska Mapa Szkocji*, który w roku 2024 świętował swoje 50-lecie. Ta betonowa mapa

znajduje się w Eddleston, w Szkocji, na terenie parku hotelu Barony Castle i uważana jest za największy trójwymiarowy fizyczny model kraju oraz za największą na świecie mapę plastyczną na świeżym powietrzu. Odgrywa wielką rolę w podtrzymywaniu dobrych relacji pomiędzy społecznością szkocką a Polonią, w krzewieniu polskiej kultury za granicą, jak również w edukacji geograficznej, historycznej i politycznej. Historia jej powstania jest bardzo ciekawa. Prof. dr hab. Mieczysław Klimaszewski, dyrektor Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1952–1978, w 1973 r. spotkał na zjeździe Polonii Jana Tomasika, byłego żołnierza generała Stanisława Maczka. Rok później, podczas Światowych Igrzysk Polonijnych w Krakowie, obaj panowie zaczęli rozmawiać o budowie ogromnego modelu rzeźby powierzchni Szkocji w plenerze, przy hotelu Tomasika, jako potencjalnej atrakcji turystycznej. Do współpracy zaproszono krakowskich geografów: Kazimierza Trafasa i Romana Wolnika. Latem 1974 r. rozpoczęto prace, a w 1975 r. do grupy wykonawców dołączyli pracownicy instytutu Janusz Szewczuk, Jerzy Zelech i Zygmunt Olecki oraz grupa studentów. Prace ukończono w 1977 r., a jeziora i główne rzeki miały wodę płynącą, dostarczaną grawitacyjnie przez ponad 40 dystrybutorów wody źródlanej. Z czasem obiekt popadł w ruinę. W 1996 r. Keith Burns przypadkowo natknął się na opuszczoną i zarosniętą mapę i od tego czasu jego misją jest przywrócenie jej dawnej świetności. Szczegółowa naprawa topografii pochłonęła 10 000 kg wylanego i wyrzeźbionego betonu. Po renowacji ruch odwiedzających znacznie wzrósł, zwłaszcza od czasu otwarcia nowej wieży widokowej. Znaczenie mapy jako symbolu długotrwałych relacji polsko-szkockich jest nie do przecenienia. Przypomina o roli polskiej społeczności w Szkocji podczas II wojny światowej i później. Jan Tomasik powiedział: „Umrę, ale zostawię moją mapę jako dar dla narodu szkockiego, aby podziękować im za gościnność, jaką okazali Polakom, gdy była potrzebna”. Powiązania między Szkocją a Polską sięgają wszak czasów sprzed 1576 r. i, jak stwierdziło Historic Environment Scotland, „cyfrowa mapa ożywia polsko-szkockie powiązania”. Finalnym akcentem tej części sesji było uroczyste odsłonięcie mapy 3D Szkocji, którego dokonali synowie jednego z twórców mapy (mgr. Romana Wolnika), panowie Marek i Jerzy Wolnikowie wraz ze studentami, twórcami modelu – Julią Zwolińską, Krzysztofem Grabarkiem, Bartłomiejem Ślawskim, Bartoszem Zarzeckim i Jerzym Walaszkiem.

Sesję zakończyło wystąpienie zatytułowane *Geographical kaleidoscope: Diversity of current geographical research in the Jagiellonian University* („Geograficzny kalejdoskop: różnorodność aktualnych badań geograficznych na Uniwersytecie Jagiellońskim”), zaprezentowane przez dr. Piotra Kłapytę, dr. Krzysztofa Ostafina i dr. Dominika Kaima. W pierwszym referacie zaprezentowano wyniki rekonstrukcji geometrii lodowców, które podczas maksimum ostatniego zlodowacenia (LGM) funkcjonowały w Tatrach. Opracowanie *The Tatra Mountains during the Last Glacial Maximum* powstało wspólnie z dr. inż. Jerzym

Zasadnim z AGH (Zasadni, Kłapyta, 2014) i zostało wyróżnione międzynarodową nagrodą The Best Map Award przez czasopismo „Journal of Maps”. Kolejna prezentacja dotyczyła wyników projektu GASID: *Opracowanie interaktywnej bazy danych społeczno-gospodarczych dla Galicji i Śląska Austriackiego w latach 1857–1910*, który został zrealizowany we współpracy z pracownikami Instytutu Historii UJ. W ramach tego projektu opracowano i udostępniono w wolnym dostępie (www.gasid.pl) ponad 10 000 stron źródłowych zestawień austriackich i polskich wydawnictw, np. skorowidzów miejscowości. W ramach tych prac m.in. zrekonstruowano szczegółowy historyczny podział administracyjny regionów od poziomu cyrkułów, przez powiaty polityczne i sądowe, do granic gmin (Ostafin i in., 2020, 2023), rozmieszczenie budynków mieszkalnych i budynków gospodarczych (Kaim i in., 2021; Ostafin i in., 2022), sieć głównych dróg (Kaim i in., 2020a) i rozwój sieci kolejowej (Kaim i in., 2020b) do I wojny światowej. W ostatnim wystąpieniu w ramach wyników badań zespołu naukowców z Argentyny, Izraela, Niemiec, Stanów Zjednoczonych oraz naszego Instytutu przedstawiono pierwszą globalną mapę sąsiedztwa obszarów osadniczych i naturalnych, którą opublikowano w tygodniku „Nature” (Schug i in., 2023).

Fot. 2. Tort jubileuszowy z okazji 175-lecia Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ przed serwowaniem go uczestnikom sesji jubileuszowej w czasie międzynarodowej konferencji naukowej pt. *Earth as a Human-Environmental System: Challenges and Dynamics* w Collegium Novum UJ

Autor: Bartosz Załuski.

Następnie uczestnicy sesji zostali zaproszeni do hallu przed Aulą, gdzie miał miejsce uroczysty toast z okazji jubileuszu Instytutu oraz dzielenie jubileuszowego tortu (fot. 2). Kończącym akcentem trzeciego dnia konferencji była sesja podsumowująca obrady w panelach tematycznych.

W dniu 9 maja odbyły się dwie wycieczki pokonferencyjne. Jedna zabrała uczestników w rejon Beskidu Niskiego. Tematem przewodnim było dziedzictwo Łemków zamieszkujących kiedyś te tereny, a wycieczka miała charakter spaceru interpretacyjnego z przewodnikiem. Uczestnicy mieli okazję zobaczyć m.in. kościół św. Filipa i Jakuba w Sękowej wpisany na listę zabytków UNESCO, cmentarz z I wojny światowej w miejscowości Czarne oraz drzwi do nieistniejącego domu – symbol wysiedlonych wsi łemkowskich, a także miejscowość Wołowiec i cerkiew w Bartnem. Na zakończenie wycieczki uczestnicy skorzystali z poczęstunku w tradycyjnym pensjonacie z lokalną kuchnią, prowadzonym przez Łemkinię.

Druga wycieczka przeniosła osoby biorące w niej udział do murów Collegium Śniadeckiego (ul. Kopernika 27 w Krakowie, Ogród Botaniczny UJ), gdzie nieprzerwanie od 1792 r. wykonuje się obserwacje i pomiary meteorologiczne. Bogate archiwum stacji meteorologicznej, najstarsze rękopisy sięgające początków XIX w., stare i nowe przyrządy pomiarowe – to tylko niektóre z atrakcji, które podczas zwiedzania tego historycznego miejsca spotkały się z zainteresowaniem gości.

Konferencja była elementem obchodów jubileuszu Instytutu, o którym informacje można znaleźć na stronie: <https://geo.uj.edu.pl/jubileusz>.

*Anita Bokwa, Anita Bernatek-Jakiel, Łukasz Fiedeń, Katarzyna Gorczyca,
Ewa Grabska-Szwagrzyk, Joanna Hibner, Dominik Kaim, Piotr Kłapyta,
Magdalena Kubal-Czerwińska, Małgorzata Luc, Łukasz Musielok,
Agnieszka Nowak-Olejnik, Krzysztof Ostafin, Jakub Taczanowski,
Zbigniew Ustrnul, Agnieszka Wypych*

Dodatkowe materiały informacyjne

Book of abstracts of International conference “Earth as a Human-Environmental System: Challenges and Dynamics”, Kraków, Poland, 6–8 May, 2024. Pobrano z: <https://geo.uj.edu.pl/documents/141809825/155010702/ksi%C4%85%C5%BCka+abstrakt%C3%B3w+175+lat+IGiGP+UJ.pdf/1db76302-8fd4-44c9-b4fb-ce0c126887d7>.

Centrum Badań Systemów Człowiek–Środowisko, portal Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Pobrano z: <https://cbcs.wgig.uj.edu.pl/> (dostęp: 2.09.2024).

Conference Programme of International conference “Earth as a Human-Environmental System: Challenges and Dynamics”, Kraków, Poland, 6–8 May, 2024. Pobrano z: https://geo.uj.edu.pl/documents/141809825/155010702/Conference_programme.pdf/04e62ee3-923b-4ae1-b41c-83f78e1eb3ab.

LITERATURA

- Kaim D., Szwagrzyk M., Dobosz M., Troll M., Ostafin K. (2021). Mid-19th-century building structure locations in Galicia and Austrian Silesia under the Habsburg Monarchy. *Earth System Science Data*, 13(4): 1693–1709. <https://doi.org/10.5194/essd-13-1693-2021>
- Kaim D., Szwagrzyk M., Ostafin K. (2020a). Mid-19th century road network dataset for Galicia and Austrian Silesia, Habsburg Empire. *Data in Brief*, 28(104854): 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.dib.2019.104854>
- Kaim D., Taczanowski J., Szwagrzyk M., Ostafin K. (2020b). Railway network of Galicia and Austrian Silesia (1847–1914). *Journal of Maps*, 16(1): 132–137. <https://doi.org/10.1080/17445647.2020.1762774>
- Ostafin K., Jasionek M., Kaim D., Miklar A. (2022). Historical dataset of mills for Galicia in the Austro-Hungarian Empire/southern Poland from 1880 to the 1930s. *Data in Brief*, 40(107709): 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.dib.2021.107709>
- Ostafin K., Kaim D., Siwek T., Miklar A. (2020) Historical dataset of administrative units with social-economic attributes for Austrian Silesia 1837–1910. *Scientific Data*, 7(1): 1–14. <https://doi.org/10.1038/s41597-020-0546-z>
- Ostafin K., Troll M., Ślusarek K., Smaliychuk A., Miklar A., Gwosdz K., Kolecka N., Kaim D. (2023). Unlocking archival censuses for spatial analysis: An historical dataset of the administrative units of Galicia 1857–1910. *Historical Methods*, 56(3): 160–175. <https://doi.org/10.1080/01615440.2023.2252330>
- Schug F., Bar-Massada A., Carlson A.R., Cox H., Hawbaker T.J., Helmers D., Hostert P., Kaim D., Kasraee N.K., Martinuzzi S., Mockrin M.H., Pfoch K.A., Radeloff V.C. (2023). The global wildland–urban interface. *Nature*, 621: 94–99. <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06320-0>
- Zasadni J., Kłapyta P. (2014). The Tatra Mountains during the Last Glacial Maximum. *Journal of Maps*, 10, 3: 440–456. <http://dx.doi.org/10.1080/17445647.2014.885854>